

လဲလှယ်-အခွဲအလားဟံ

အီဂျစ်ဟံဂီမိချီမုဟံဖုတွဲ၊
 လီတီဂံ၊ အယဲအမှပဲး တာ့ဝု ဖဲးဒု၊ နဲးချီလွံးဗဲ မျုဗီ လာ ဇုဒု-
 (လီ၊ တာ့၊ လာဇုဒု လုာ်ဗျံ)

Asia Indigenous Peoples Pact

This Publication is supported by:

IWGIA - International Work Group for indigenous Affairs
Norad - Norwegian Agency for Development and Corporation
Danida - Danish International Development Agency
SDC - Swiss Agency for Development and Corporation
SIDA - Swedish International Development Corporation Agency
AIPP - Asia Indigenous Peoples Pact
RFN - Rainforest Foundation Norway

The contents of this comic book may be reproduced and distributed for non-commercial purposes if prior notice is given to the copyright holders and the source and authors are duly acknowledged.

Production : Digital Mixes

Editors: Alex Boyesen and Cobi Smith

Writers : Prabin Shakya, Allan T Nash
Joan Carling

Illustration and layout:

Tanaisawan Wannothai
Jatuporn Kawsamare
Somkid Jaisea

Printed by AIPP Printing Press Co., Ltd. in Chiang Mai, Thailand

European Union

The printing press has been established with support from the European Union's European Instrument for Democracy and Human Rights

**Printing for Indigenous Human Rights
Defenders and a Clean Environment**

www.aippprinting.com

“ဆံ့အံ့” ယိလံ့ဇံ့ဖု ဝံ့မုကု ဝံ့ခိအိ၊
နံ့စိးဗျာက၊ နီမု “လဲမု” ဆီပု ဇးပဲးညွာဇု။

နံ့စိးဗျာက၊ လုး တီမံ့ဟဲဂု၊ ပိချု ခိးဆဲးလု။ ကု
မုဗျာဇတီ ဘိးခမုဇးမု မံ့ခိ နီမုနု၊ အဂ္ဂု လု။

ကုမုဇး၊ စး ဒဲးခဲးပဲးတံ၊ “ပမံ” ဘုးဇးနု၊
တီပျဲးညွာ။ အပွဲးဆုက၊ ကုမုနု၊ ဟီမံ
လုဒးဝဲဆီဇု။

ကုမုဗီထိး (ထွး) ဘိးဘိနု၊ မဟီဇးနီ
ဂုဇိး၊ နီမုနု၊ မညာထာဘးဇး။ ကုမုအခဲး
အလဲဂု ကုမု မမုဇးဘးဇး၊ ယီ။

နီမ့မဲး အဆူးဆေးလွဲး (လုာ်) ကွာမ့နဲး၊ လုးလုာ်ဂီ၊
ဇျေး ဒုးဒုးခိမ်လးယာ။ ဂွာမ့က၊ နံးအီဒုးဒုး၊
ပိပလီထီတကွာ၊ အဆေးဆေး၊ အီဒုးနဲးမလဲးဇေး။

နံးထံတီးဟံးဇေး၊ ကွာမ့နဲး၊ မထံဒီဒီအိကး။ နံးထံတီးနဲး၊
ကွာမ့ဇေး၊ အ လောံနဲး အုအိ ဒုးဟံးမပဲးဘးဇေး။ ကွာမ့
ဇပိဟံး၊ စိဟံး၊ မွာဘးဇေး။ အီဒုးဟံး-ခိမ်
ချီမ့ဟံး ဝဲ အခွဲးအလး လွဲးခိမ့ကွာမ့ဇေး။

ကွာမ့လုာ်၊ အီဒုးဟံး-ခိမ်ချီမ့ဟံး
လွဲးဇေး၊ နီမ့မဲးမဆိဒုး၊
မလော့ဇေးထာ်ကး။

အနဲးနဲး၊ ဝးဒဲးဒုးပဲးတံ၊
"ပဲးမဲး" နီမ့မဲး မပဲးကးဇေး။

နံးဇေးဆံးဇေး၊ ကွာမ့က၊ ဝးဒဲးဒုး
ပဲးတံ "ပဲးမဲး" ဘုးဇေး မတီကး လုာ်။

ကွာမ့မဲး၊ အခွဲးပဲးဒုးခိလုာ်ဇေး နီဂုး၊ နီမ့မဲး မ့မ့လုာ်ဇေး။
ကဗကုလသမဲးမဲး၊ အီဒုးဟံး-ခိမ် ချီမ့ဟံးလွဲးဇေး၊
အခွဲးအလးဇေးဆဲးနဲးနဲး၊ ကွာညာစိတုးဇေးပိမဲး၊
အကျိ အလိဟံးဇေး၊ နီမ့မ့မ့လုာ်ဇေး။

နံးဒဲးနဲး၊ ဒဲးဟံး ဒဲးဒုး မွာဆဲး၊
ဒီဆိဟံးဇေး၊ ကွာမ့ခိကဆဲးနဲးဇေး။
ကွာမ့နဲး၊ ဘီးဆဲးထံဒီဒုးနဲး၊ မစံးမဲးလးဇေးနီဂုး၊
ကွာမ့ပုးတးနဲး၊ မဆူးပုးအုးဇေး။

နံးဒဲးကး "ဆဲးအာ" ယိ မစးဒဲးဇေး၊ ကွာမ့ဗျး
ဇတုးခိလး။ နီမ့ညာ်ညာ်ဗျးဗျး ဘီးညာ်

ချိမ့်မြို့အကျဉ်းစာ.

အယဉ်းခိအိဖိလိခံ ကျာလှဆဲးပွဲ၊
အတွဲး၊ ကူးမိခိဒူးဘာဇာ၊ ဖိ (ယလ)
ပိးယီးဆူးဆဲး၊ တီးတီး
လဲးဆူးဝဲး (ပွဲ)ဘာဇာ။

နီမ့န့ဆိးလဲး (လုး)ဖု
လးဆိမဲးဝဲး ပိးဇာဆူး။

အမ့အလုအဆိးပွဲ
ခဲးဖုမဲးဝဲးအူးဘာဇာ။

နီမ့ဟဲး ဂု ကျမ့ထံ့တီးခူး၊ အမိးဇတိးဇူး
ဘာလး ကျမ့ဇာ "လဲးဆိး နီမ့ဂိးနိးတီးနိး
မဲးဝဲးဇာမ့။ နီမ့အမိးနုလုးဇူးဂု
အဘိးမ့၊ အဖိးဆိးဇူး

နံအိဒ်ဒူဒါ၊ ကွာမာ မစာဒဲးပဲးဇော့.

ကွာမာဒဲးဒဲးလွံးဂု၊ နီမာ ဆံအာထီမဘူ. ဇဲအမျာထီကာ အမိတီဒဲးအဲးကော့. နီမာ မစာပုက, ကွာမာဒဲးထံးတီလွံးဇော့, နဲးနဲးဇစီဗာ, အမိတီဒဲးဒဲးပဲးလော့ဘီ. စီဇဲကွံလွံး, လျှာစံးမာလွံးဇော့, လမဆော့ချုဇော့, အမဲး (အစီ) ထာဘာလော့.

နုစီလွံးဖုဒါအလူအဆိလွံးပီလိဇော့, နုဖု, စီဇဲကွံလွံး, လျှာစံးမာလွံးဘူဒဲးအိဇဲးပဲးကော့ဖုဇော့.

ဆံဘာဇော့, ကွာစထုဗီ ဖုကဆဲးမိဇဲး.

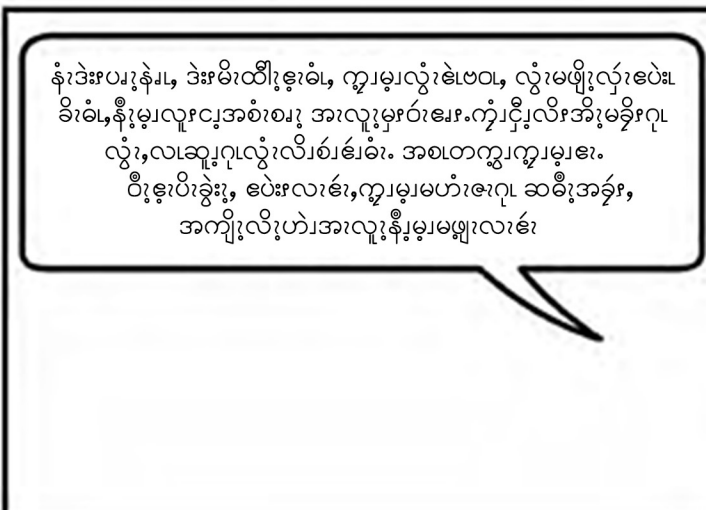

စထုလွံးဇော့, နဟဲလွံးနဲးအဘီဒဲးပဲး ဟီဟီ, လဲးဇီဟဲလော့. နဟဲနဲး, ယူဗုမာမတီဟဲဇော့.

ဆံညာဇော့, မာအဘီဒဲး စနဲးစာပုဒဲးဇဲးဇော့.

နီမာချု, အပျီချီလွံးဇော့အလူမလုကဲနီနဲး, ကကွာမာ ဇာလူဆိနဲးညာဇော့. လီတီဇဲ (ပီဟဲ) "အယးအမာပဲး တာပုဒဲးဒဲးဒူနဲး, လုဇုဗျုတီလွံးလမာဇုဒဲး, မွာလဲး နီဇဲ. အဒဲးဘာဇော့,

နဲးဒဲးပဲးနဲး, ဒဲးမိထီဒဲးဇဲ, ကွာမာလွံးဇဲပဝ, လွံးမဖျီလွံးဇဲး ခိဇဲ, နီမာလူပုအစံးအာ လူဗုဒဲးဇော့. ကံာညီလီအိမဒိဂုလ လွံး, လဆူဂုလွံးလိာဇဲ. အစတကွာကွာမာဇော့. ပီဒဲးပဲးဒဲး, ဇဲးလဲးဇော့, ကွာမာမဟံးဇုလ ဆဲးအဒဲး, အကျီလီဟဲအလူနီမာမဖျုလဲးဇော့.

နံ့ပျံ့နားဒေး၊ဘီဇွဲာ်ထာ်ကး၊နီဂု၊ ချီလဲးချီပတိာ်၊ နှတိး၊ အာလုးမျုးတုးယး၊ဆော့ဖျာ်လာ်ဟံး.

ကွာမ့ အဆိးဟဲးလုးလုးလုးစာ်လုးပုးဇုး၊ နီမ့နဲး မဆိးခဲးလုးစာ်.

နီမ့နဲး၊ စီနီ မတီလုးဂု၊ စုးမးဟံး ဇော့ဟံးမိတက္က၊ကွာမ့နဲးဒီးကးအိမဲးမလိးဂုဒေး.

ဆံးမး၊နံးတီးဒုကး၊ အဘီယံ၊အဘီကီလုးမ့နီဂု၊ စုးမးလုးဟံးတိးကး၊ ကွာမ့နဲးဆဲးနဲးကးမးဒီးကး၊ အလွာ်လွာ်စီလိလးမ့နဲးလုးလုးနီဂုဇုးတိာ်ဘွး.

ဆံးမးနီ၊နီမ့နဲးလုးလုးအစံးလုးစာ်၊ကွာမ့တး ပုးဘဲးဆဲးနဲးဆော့ဖျာ်ကး၊ တကဲးမဲး၊ အမျုးဇတုးလုး နီနဲး၊ နီမ့နဲး ဆိးခဲးလုးယးလုးမဲးလုးစာ်နီ.

ကွာကယီစုးဘဲးညး.

နို့မ့လူငယ်တွေဆီတို့အခွင့်လွှဲက၊
ကွာမ့နံ့မယ်စုရံ ပုဒ်မှူးထိုးဇွဲလားဇံး။

အနှိုးခိးအိးလိာနု၊ ဗာသာပု ပုဒ်အိး
ဝံဒွဲးပီးဘွဲးနံးစိက၊ ကွာမ့ လားပီးဆဲးလား၊

နံးစံးမ့ကွဲး၊ ကွာမ့ပဝါဟာပွာ၊ နို့မ့ဟိာ ဒား၊ စံးမ့နံး
မတီးဂုထိုးဇွဲးဇား။ အဘိး စံးမ့ကွဲးဗာဆံဆံ၊
စေ ဟာမိတ္တကွာ၊ ကွာမ့ဇခိး ဆဲးနံးမေခွဲးဒဲးလားဇံး။

စံးမ့ကွဲးဘိးခွဲးဇပျံဇနိဂုဇိးဖိာနံးဇတီလား။

ထံ့တီးထံ့ယိုးလွဲးဟာဒုကာ၊ အဆိးမိးလွဲးဇဲ၊ ဗဝလွဲးဇဲ၊ နို့မ့နံး၊ ဆွဲးလားဇိအား
ထား ဘာဇား။ ဆံးအယိုးလွဲး၊ စားတိးကွဲးဇုး၊ ထံ့တီးဒုကာဂုအထဲးအပလွဲးက၊
ဘိးဇထိုးဇွဲး စားမဲးတီးဇမာ။

အထဲအပလွဲအောင်၊ ဖယ်လွဲခဲ၊
ဗဝအဘိုးခါထိုးနဲ့ဆေးကံမာ။

ဆိုးရဲသူက၊ စတံ၊
အယုလွဲဘာဇာ။

အုအိအုလွဲ၊ အု မိဆိုးနဲ့ပျံးနု၊
အနိနူက၊ တီးလိာဘွား။

ကွာမုနဲ့မိ၊ ထုံတီး၊ မခါမဆိုးရဲဇာ၊
ဂဗလွဲဇာခါဆိုးရဲဇာ။ အခဲးခဲး
ဇာခါဆိုးရဲဇာနီမုနဲ့
ခါနမိရူ၊ မာလာဟာဇာ။

ဇာီးဟာမီး၊
အုနဲ့ဆေး ဝီမိဆိုးနဲ့ကွဲ။

ကွာဇာကမမီးဘာဇာ။

တကဲခံ၊ နံချီးမျိုးစီးခါး၊အဆုံးပွား၊ မှတော့တီယားရှည်ဒဲးဒဲးဖု၊
အခွဲးဘူ့ဇုနု၊ အလူနဲး၊ ဝံမတ်ဟဲးလဲးအိယီ။

ဆူဖျူလူ့ဇုနုဆဲးဒဲးနဲး၊ အယးဝဲလဲးဝံနဲးလဲးလဲး၊ နံမှတော့ယားရှည်နဲး၊
အမ့ဇးအဘီဝဲအကျိး မျဲမဲးကဲးမာနီဂု၊ မ့၊မဲးဆဲးဒဲးလဲးလဲးမ့မှ
ထဲထဲးဂု၊ မ့ထဲးဝဲး ဂု လွဲးနုနု မ့ဇဲးလဲးဘဲး

ဆဲးဘဲး၊ ပွဲးဒီနဲးမဲးဇဲးခံ၊ အကျိး
ဟဲးကွဲးပျဲးပျဲး၊ ဘီပဲးနဲး၊အဖျဲးဟဲး
“အံ့မ့” မဲးဘီနဲးမဲးထဲး ဘဲးနဲး။

တကဲခံ၊ နုဆိလွဲးနဲး၊ ပွဲးဇဲးခံဇဲးနဲး၊ နုဆိလွဲးကီ၊
(ပုထီ) နီနဲးဘဲး၊ (ဘဲး) အဟဲးမဲးဆဲးဘဲးယီ။

ချီးမျိုးစီးခါး၊နံဂုထဲးဇုနု၊
စတဲးမဲးလဲးဇုနုမဲးကဲးနီဂု၊ ကွဲးမဲးမဲးဘဲး

နမီးချီးဘီးနဲးလိာ်မိးမာ်၊
မော့ခိးလားနီၤ.

နဟဲးနဲး၊ မဘဲးဆဲးတဲးဖျဲး ဘီးနဲးလိာ်ဝဲးနဲး၊ ဘီးလိာ်မိး၊
နဲးခဲးဆဲးဟဲးနဲး၊ ဘီးလိာ်ဝဲးလားနီၤနဲး၊ အမ့ခိးယီၤယီၤဒီးဒီး
မဒီးလဲးတဲး ဆဲးလားမာ်.

ကွာ်က၊ အဆိးကလဲးညး၊ နီၤမ့မ့နဲး၊
မော့တံၤအတၢ်ဘဒၢ၊ ကွာ်ဆိးအိး
ကလဲး ကမ့ခိးတဲး ဆဲး ဘာလား.

ကွာ်မ့မ့ဝဲးမနဲး၊ နဲးဒဲးကၢ်နီၤမ့မ့ထံၤလဲးတဲး၊ နဟဲးလဲးနဲး၊
နဲးဒဲးကၢ် ဖျိးလဲးတဲးဒဲးနဲး၊ မနီၤမ့မ့ဖျဲး၊ ဖိာ်လိာ်မိးမော့. ခာ်တဲးဆဲး၊
နဟဲးကွာ်တဲး အဘိးလဲး၊ ပဲးတဲးနဲး၊ ဝဲးခိးမော့ နီၤဂုၤ၊ နဟဲးနဲးဆဲးတဲး
တီၤမဲးဟဲးတဲးဆဲးဘာလား.

ချီးမ့မ့နဲးမိး၊ ထံၤတီၤလဲးတဲးမ့မ့ဆဲးတဲးဆဲးဘာလား၊ အမ့ခိးမယီၤစုးပဲးထဲးနဲး၊
ဂယုၤမ စေားကဟဲး ချီးလဲးတဲးဒဲးနဲး၊ နဲးထံၤတီၤဟဲးတဲး၊ ဖျဲးမ့မ့နဲး၊
မဆူးဆိးတဲးလဲးတဲး.

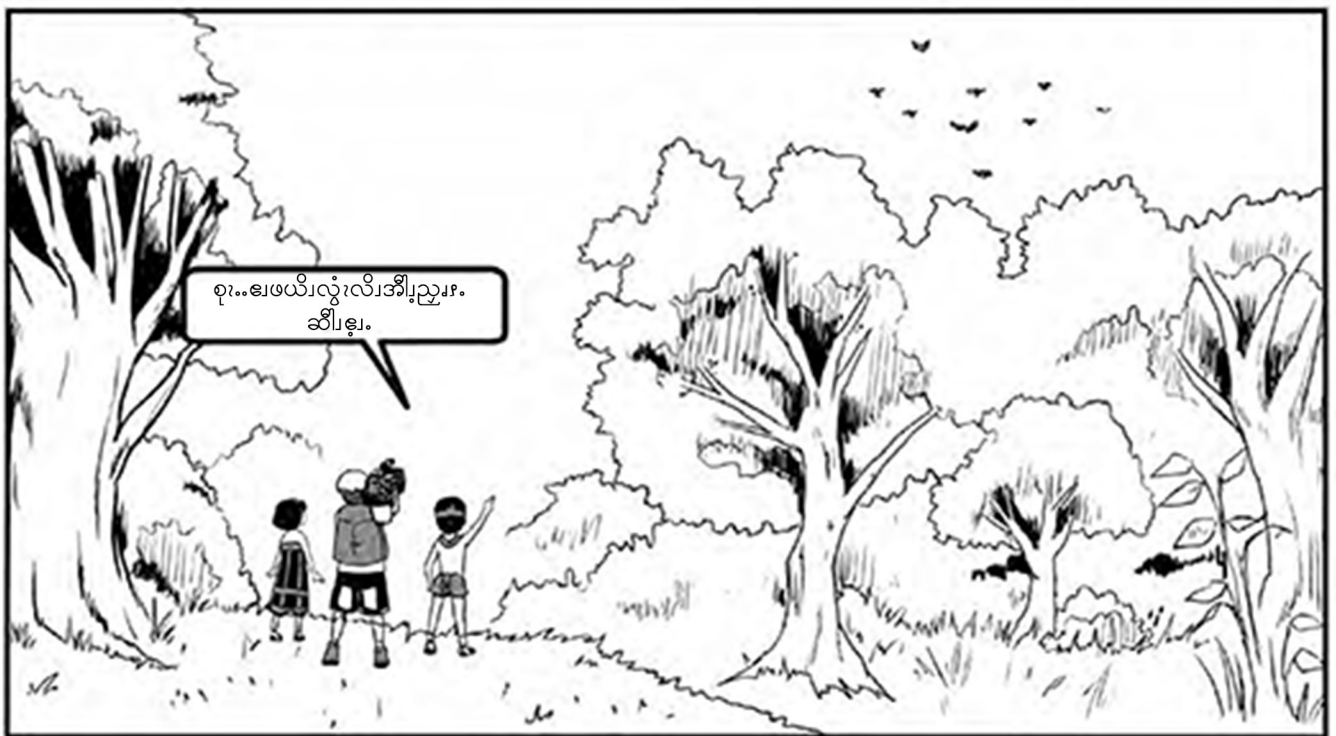
ဘိးဘာ်၊ လဲးဆိးဟဲးတဲး၊ ကွာ်မ့မ့အိးနဲး
ထံၤတီၤဟဲးတဲး၊ ဂယုၤမစေားဘာ်ဆိးတဲး၊
နဲးကကွာ်မ့မ့အိး လဲးတဲးဘာ်လဲး.

အိၤ.အိၤ၊ ပဲးယီၤ

ဆီ၊ ဆီ့ဇွာ..အဖုဇစီဇ၊ ဒူတိုလုဇ စီဇ၊
ထံ့ယိုဇ, ထံ့နှိုလုဇထံ့ထီဇဒီဇဒီ
ဆာပနံမမုလားဇာယီ. (ဝီ)

စု..ဇယိုလံ့လိအီညါ.
ဆီဇ.

စတံဇ, မာကား, ဟုဇနံယု, ဖယိုလံ့ဇ, အနံ
နံဗဗ, မှတုတို တီကံဇ ဆံဘာလု ယီ.

ဟဲ...အနံ့ဇီ၊
နို့ဘီရံနအီရဲမာ။

ပွဲးလဲ့မွဲးဆီကွဲး...ကွဲးမဲး, မှတပု,
ယးရှဲးဖုး, ဗံးခံးယီး,
အံးမဒဲးမအီကုတားဒား,

ဘီခဲးခံနံး
ကွဲးမာဒား,မဒဲးဝဲးမာမာ,

ဖဲမဲး,မုးဝီ အဟံးဇ ကဲး,
ဒဲး ဝဲးလဲး မဒဲးလဲးမုးမဲးလဲး.

အံးလဲးဟဲး, မုးဆဲးကိးဒုး, အဂီးကွဲးဒုးမုး
လဲးတားလဲး, အံးဟဲးဖဲးဘဲးအီကုတား, ဒဲးဟဲးကွဲး
တားဒား. အံးဟဲးယီယာ, ဝီးစဲးလဲးအစီ
ယီးပဲးဒဲးမုး...နီး.

ကွာစီမံ၊ကကိစီမံ၊ ကွာစီမံခံယို၊ မဒဲးဂုဏ် ဧျှ တောလ်ဖါ။

ကိ နိ..နဝ်ကောနိန (စီရံ)ဘဒါနိ၊ နမိလ္လာ ထီဇွဲအိ၊မစေဂုဏ် စီမံဘလ်ဖါ။

ကွာမုနံ၊မယီဇုာဘဇာ၊ ခာဖာဆံ၊ အခွဲးပဲးဒူ၊ စီမံရှဲဇုာထာဘဇာ၊ စီမံလ်ဖါ။

နံဇီစိ အကွဲး၊ အပဲး၊အကျိ၊ အယာ၊အယီလံး ပွာပွာ၊ နီ၊ဇမာဟီယံ၊ ခွဲလီုခွဲဇုာဆာဇုာ၊ အထံပဲးလံးဇုာဇာ။

ကွာကယီဇုာဘဇာ၊ အံဟံချီမုဇဲ၊ ပွဲဇဲခံ ခွဲလီုခွဲအကျိလံး၊ ဘံလံးဇာ၊ ထီနံကမီပဲးမိ ကွဲပုဘဒါ။

ကွာမုဇာ၊ဖီဖျာခိခံ အကျိလံးဟံ အပဲးကျဲမုဘဇာ ဇာ၊ဘံလံးဇာ၊ဖီဖျာဇာ နံနံ၊ ကွာမုဇာ၊အယဲး ကွဲကွဲတယုဘဲးဆဲးဒူ၊စံနာ၊အခွဲးမရှဲဇုာထာဘဇာ။

အီဇုာဟံ ခိမိ ချီမုလံးဇုာဆာဇုာ နံ၊ လီတီ.ခံ၊အယဲး အမုပဲး တယု ပုဖုဒူ၊နံနဟံ မျဇီ လာဇုဒူ အကျိ (FPIC) ဇာနီမုဖာဇာ။

ဆံဇာ၊ကွာကမုဘဇာ၊ နမိနံလီ၊ အတယု ကွာကတီဂြဲထာဘဇာ။

နီဇာ အခွဲးကလီုညာ၊ နီတုဇာ တီတီ ဇီ ဆဲးနတီဇုာမံညာစီမံလ်ဖါ။

ကွာစီအေး တနှုကနီမှ ဝံဝံယီ၊မဒဲး၊ ဇုဂအဆံပွာ (ပျ)ဗမာ။

အီ၊..စတံအဆံပွာဘာအာ၊ တနှုကနီ ဖယီစီလံ့ခဲ၊ အီအာ၊ ဝံစီပုလံ့၊ ပံးလဲးမတုတီဇုဖျအိဘာအာ။

နဲး၊မတု ယာဂျဲးအာ ပျာပွာအနီဝဲးခဲ၊ စါနဲးဖီမိကား..နီးအီအာဟံအဲစီ နမိအဆီ၊ ငဲးတီအိနဲးလဲးလဲး။

လာကွဲးနဲးအာ၊ မျဲးတုစီဇုဒုက ယုယုလဲးနဲးတီပုံစီဘုမလဲး၊ နဲးဂအီအာဟံနဲးမပာ အာ။

ပံးတီနဲးနီး၊ အာလူပွဲးနဲးဆုခွဲးဘုဇုနဲးဖုး၊ လီုဆီအာဘာအာ။

မူ၊ဇောဆော်လောဗမာ၊ နံကျံဇု၊ကွာမုနံ၊ထံယိုဟိုဇဂုအထဲလွဲ၊ ဆော်(ဆော့)ဟံလော၊ တုးခံတော့အိ၊နံလူကုနံမထံဒိဒိအိကျံဇု၊ ဖယံဟံဘီလိအုအိဟံဇော့.

နမိလူယီမပျဲကျံဇု၊အိ၊မို၊ ယး၊ ဂုလော့ဇုဘာဇော့.

တုးဇ၊ကွာမုချုဗ၊ထံတီလွဲ၊ခဲအမိတီဇုဒူဂု၊ မုညုဇဆော်လောဗမာ၊ နုဂုခွံလိမ္မာကျံဇု ထံဒိဒိတီဂုဆော်လော့.ထံတီလွဲ၊ခဲအမု၊အဆိ လွဲချုဟံအိထံဒိဒိဂုထိဇုဇော့.

နံဂုလွဲခံမုဇမိတုး၊နီမုဇမုတုးနု၊ ချံနံဘိကျံနု၊ကွာဘိ'လိဘွဲဇ၊နံ ခံဒိခံထံယို လွဲ၊ ဖယံလွံအကျိ၊ခံခံယီမုတုကဒဲဝဲဇော့.

ကွာမိ၊ နမိလူခဲဒဲဒဲမုဇမိ၊ကမုဇတုးဇော့. ခေပဆံဇော့၊ ကွာပအိဂီ၊ ဆုဇုနံဇလော့လော့၊ နုဇတုးပုးဘဲဆဲးပျဲနု၊ ဘီနံဇဖိဘွဲဇော့.

မိုဇကွာနုဆ၊လုဘာဇော့၊ ကွာခီနီမုဇော့၊ပံဟံဇုနံ၊ လူဆိဝဲဒဲဘာဇော့.

အသုံးပေးအိမ်ကဲ့မရုဇေးလိဝါးဂျ၊ ချီပုံစံစီနံ၊
မုအိဉ်ဒုဇုဇုဂု၊ ထံယိ၊ ယိဉ်ဂု(၅)အကျိ၊
အပွဲဇုဇုလုပအိအဒဲဗုဝဲဇုဝဲ၊ အဟိဇုဇု.

မု အကျိလုံ၊ ဇုလုအဒဲဗုဇုမာ၊
ကွာဇု ဆိဉ် ဇုဇုဇုတောလု.

ဆံဘာဇုဇု၊ နီဉ်မုဇုဇုဇုဇုဇု၊ အခွဲဉ်ဟံဉ်ဇု
ဟာဇုဇု၊ အဒဲဗုမုဉ်အခွဲဉ်ဂုဇုဇုဇုအုဘာဉ်ဇုဇု.
ကွာဇုလိ ဂုဂု၊ ခွဲဉ်ခိဉ် ထံယိလုံအကျိ
ဒဲဉ်ဇုကွဲဉ်ဇုဇုဇု၊ နီဉ်မုဇုဇုဇုဇု၊ ဘီဉ်ဇုကော.

အလုဉ်နံအဇုဉ်တုဇုဇုနီနု၊
ကွာမုဉ်လုဉ်လုဉ်ဇုဇု.

တကဲအလုဉ်တီဉ်ဇုလိဉ်နီနု၊ နီဉ်ဇုတု
ဂုဇုဇုဇု. မုအလုဉ်ဆုဉ်ဇုဇုဇုဇုဇု
ဇုကွဲဉ်ဇုဇု၊ အလုဉ်ဒီဉ်နုဇုဇု
တုဉ်တီဉ်ဇုဇုကဲလုဘာဇုဇု.

ဘီဉ်ဇုဇုဆံဆံ၊
ကွာဇုဉ်မုဉ်လုဉ်လုဉ်တီဉ်ဇု
လိအိဉ်ကဲဉ်ဇုဇု.

နီမ္မာဒေ၊ ဂျူဒွာ၊ ကိန်းအိ၊ မစေမံးဘွဲညွာနော့၊ ကျာစထုးနော့၊ အနီဒဲးအိ၊ ထီလိမစေဘွဲညွာနော့၊ နံးဒွာ (ဝဲသ) ဒေ လဲးဗျာတုပွလိအိဝဲဝဲယးအိနော့။

မ္မာ ဖးနံးဒီအဆံးပျာဒေဟံး၊ အုးအိအိဆံးဆံးလဲးနံးမေရဲဒဲးဒဲးကဲ ကဲခဲဒဲးဘာဒေ။ "အုမမ" သဘာဝလပူကွဲ၊ ဆီမ္မာ လဲးလဲးဝဲဒဲး ချီလဲးဒဲး၊ နီမ္မာဒဲးယံးကွာမ္မာ၊ ယီယာ၊ ထုးဇု၊ ဟံးဗျာဒဲးဒဲး၊ လုးဗျာမ္မာဘာဒေ။

မ္မာကျောရဲဆာ၊ တုပု၊ နံးဇုတီ၊ မးတီလဲး အဘိဓာထံးဒီနံးမေလိဒေ၊ နီဂု၊ မ္မာတု ယာဂြဲးဒဲး။ အိဘာဒေ။

တုဒေဒဲး၊ ကျာမ္မာဒဲးလိတီဝဲ၊ အယဲးတုပုဖုဒဲး နံး၊ ချီယံးဒဲးမ္မာဒဲးလိဒဲးလဲးဒဲး (ပိဟဲ) ဟံး နီမ္မာဟံးဒဲးမအိလဲးဒေဆဲးလဲးမး။ တုပု၊ ကုလသဲးမဲးဒဲး၊ အိဒဲး ဟံးဒဲးဒဲးချီလဲးအဲး အလာ၊ ဟံးဒဲးဆဲးဒဲးကွာညး စိမ္မာဒဲး၊ နီနယီစုညးဆဲးလဲးမး။

တကဲဝဲ၊ နီနံး နံးဒဲးနံးတီဟံးဒဲးဆဲးဒဲး၊ ကျာမ္မာဒဲးအဲးအလာဟံးဒဲးမ္မာနံး၊ လုးဗျာတု မ္မာ တုပုပုဒဲးဆဲးဒဲးနံးလဲးညး။

နံးဒဲးနံး ဝဲးပီဒဲး.....ဘီထီဝဲနံးပီဒဲးမး။

လိပ်တီဂုံအယဲးအမှပဲးတးပုဖဲးဒုနး၊ ချီလုံ့ခဲမုးမီလးမး ဒုနးဆးဒုခဲ၊ နီအဆးတူအခဲအလးဟဲး.

ကဗလကုလသမဲဂဲ၊ အီဒုဟံ၊ခိမိချီမုးလုံ့ဆးဒုခဲ၊ အခဲးအလးကုညးစိးမုး၊(UN-DRIP) ဇလိပ်တီဂုံအယဲးအမှပဲးတးပုဖဲးဒုနး၊ လုးမုးမီလးမးဒုနးဆးဒုခဲ အခဲးလုံ့ ပိဘးမး. အီဒုဟံခိမိချီလုံ့ခဲ အခဲးအလး ဟဲး ဇ ဆိးဒုနး၊အမုးပဲးဒုဟဲးမး၊ တးပုး မး ဆးဒုခဲ ချီအခဲးအလးခဲ၊ ကရံယးပုးအိအဖဲးကး၊ လဲတွဲလးဒုခဲကဲးနီ လိလးအိယံယဲး (ဇုဒီ)နဲး မပုထုဂုထီဒုဘးမး.

အပု(၁၀)– အီဒုဟံခိပိချီမုးဟဲးမး၊ နဟဲးပုဆးခဲခိယး၊ဒဲးဟဲးထီ၊ပျီမဲးမုးဒုမုး မွဲလးလး၊ အယဲးအမှပဲးဖဲးဒုနး၊ ချီမုးလုံ့ခဲမုးမီအမုးပိဒု၊ ထးအဲခဲ ယိကုပဲးဒုဒု၊ နဲးဟဲး၊ လိ အီဒုဒုဒုမုးခဲ၊ မုးတုဒု အခဲးလုံ့ပိမးပဲးမး၊ ဘီဒုမုးအနးလိထီပျီမဲးမုးဟဲးမးမွဲလးလး.

အပု(၁၁)–အီဒုဟံ–ခိမိချီဟဲးနဲး၊ မပုဟံယိယးခဲလိ ဟဲးမး လိလိပ်တီဂုံတီဂုံကဲးနီ ပးဒုးမုးမး. နဲးအပုကး အီဒုဟံခိမိချီလုံ့ခဲ၊ စိပုးယိယးယံကုမုးဟဲးနဲး၊ တံကီမးဆးဒုခဲ ခိမိအဲဟဲးမး၊ ထံဒုဒု၊ဆုးဒု၊ထံဒုဒုဟဲးပိဘးမး.

အပု(၁၂)– နဲးကဲဟဲး အနးမး၊ အီဒုဟံခိမိချီမုးဟဲးမး စးဆးဒုခဲဆုးပုဒုဒု အိအိဇျီဟဲး မိမး၊ အီဒုဟံခိမိချီမုးလုံ့မး၊ ပုထီစဲခဲ အစု အဖုး၊ ဆဲးဟဲးနဲး၊ ပုထီဟဲးမး၊ အမှပဲးတးပုးဒုးဆဲးဖဲးဒုဟဲးနဲးမး၊ အီဒုဟံခိမိချီမုးလုံ့ခဲ၊ အခဲးအလးဟဲးမးလဲဒုဒုမးဟဲးအိ၊ အမုးဆဲး တိးနဲး၊ဇလုးဆိးပဲးလးမး.

အပု(၁၃)–အနးလိထီဆဲးကဲးဒုလဲးခဲ၊ ဘဲဒုပဲးဒုလဲးခဲ၊ လိ–တး လးဒုဒု(ဂဲဟဲး) အထီဖဲးပိဟဲးမး၊ အထီဒုပဲးခဲ၊ဖဲးဆဲးပဲးခဲ၊ဇုးဒုဒု–ခိမိချီလုံ့ခဲ၊ ဒဲးလး၊ ပးဆးမုးမုးအမးအယု(အယံအမံ)ဟဲးမး၊ဘီနဲးဟဲးမးဖုး၊ ဇုးဒုဒု–ခိမိချီမုးဟဲးအခဲးအလး မး.

အပု(၁၄)–ဇုးဒုဒု–ခိမိချီမုးလုံ့ခဲ၊ ဒဲးဟဲးဟီဒု အုမဲး(ပုးစဲဒု)ထီဒုခဲခဲ၊ အဘီနဲးဒုဆိ(ပုးစဲ)မးဆဲးဆဲး၊ လိ–တး လးဒုဒု၊ထီဖဲး(ဂဲဟဲး) ပိမးမး၊ ဆဲးဒု၊ လိဒု၊ပိဒု၊ဘီမုးပဲးဒုဒု(လုး)စဲးပဲးလးလး.

အပု(၁၅)–ဇုးဒုဒု၊ ချီမုးလုံ့ခဲ၊ ဒဲးလး၊ ပးဆးမုးဟဲးနဲးမး၊အမးအယု(အယံအမံ) ဟဲးမး၊ လဲဒုဒုခဲခဲ၊ ဒဲးဒုကုဂု၊ (သယုမး) ဟဲး မးနဲးဆိလးဒုဒု၊တံနဲးအစိးလိအမးအယု၊ လုံ့မး၊အထီဒုဒုဒုလုး၊စဲးမုးဟဲးစဲးဟဲးမိမး၊ လိ–တး–လးဒုဒု၊ထီဖဲး(ဂဲဟဲး)မးအခဲးပဲးဒုဒုပုအိအနးမး၊လးဒုဒုလဲးမး.

လိာ်တံးခဲ, အယဲးအမှပဲးတံးပးဖဲဒုးန့န့, မျုးမိလးမ့ဒုး, (လိာ်-တံး-လးမ့) ဒုးထီပဲဖဲ.

လိာ်-တံး-ခိးလးမ့ဒုးန့န့, ယးဝယ) ပုးအိာ်, လူာ်ပုးအိာ်ထီပဲဒုးမ့. ဝဲသခိး `ခိးမိးချီမ့
လံး အန့မ့, မပုးဟံးလဲးဘုးခိးခဲ, အဖျဲအဆဲး(ကံးဝဲ)လံးမ့, ပိးယိးဘးဆဲး, န့န့မ့ပိးအိာ်
ဖျဲခိး အိးအိာ်ဒုးခဲလူာ်ပုးအိာ်ထီပဲဒုးမ့. အပုးဟံးဒဲးလးမ့, ပးဆးမ့လံးန့န့, အမ့အယုးလံးမ့
ဆးမ့ ခဲ, အခဲးအလး, ပုးပးပုးထဲဒုး, ယံးက့မ့မ့ဆးမ့န့န့ပုးထဲဒုး, အခဲးအလးဟံးဘုး
လးအိး, အနီးဒုးချီခဲ လူာ်ပုးအိာ်ထီပဲဒုးဘးမ့.

လိာ်-တံး-လးမ့ဒုးန့န့, ထီန့န့, ထီန့န့ မံးလးခဲလူာ်ပုးအိာ်ထီပဲဒုးန့န့, ဝဲသခိးချီ
မ့လံးမ့, အခဲးအလးမ့လဲးဘုးခိးခဲ, အကိးအလိးဟံးဖုးတး, ဆူဖျဲဒုးဟံးချီလူာ်ပုး
အဘိးယိးဆဲးဆဲးမ့န့န့, ဖိးဒုး, ပးမ့မ့ဟံးမ့လးအိး, စန့ထံးဆဲးမ့လးခဲ အထီပဲဖဲပုးအိာ်ထီ
ဒုး ဘးမ့. နံးလူာ် လိာ်-တံး-လးမ့ဒုးမံးခဲဖုးတး, ဝဲသခိး-ခိးမိးချီမ့ဟံးအဂျဲ, အကံး
ပိးန့န့, တံးပးဘးဆဲးဒုး, အထုးအဘိး ပိးဟံးဒုးန့, နံးနီးဖဲလဲးပုးလံး, စံးပဲးဒုး, ပံးဟံးဒုးန့
ဆဲး ဒုးလံး မ့လးခဲထီပဲဒုးန့, နဟံးမ့မ့မိးလးမ့ဟံး, နံးမ့မ့တုးဒုးဟံးခိး, စံးမ့က့
အဖျဲ ဖိးခဲ, အစံးအစံးချီဒုး, အကိးအထဲးဖိးဒုး, ဆီမ့မ့ဒုးဒုး, အထီပဲဖဲပုးအိာ်ကလူာ်
ဒုးဒဲးဒဲးပဲးဒုး ဟံးအစံးမိးပဲးကဲ, ထီပဲဒုးဘးမ့. နံးက့ဒုး လိာ်-တံး-လးမ့ဒုးန့န့, ဝဲသခိး-ခိး
မိးချီမ့ဟံးမ့, လဲးဘုးခိးခဲ, စံးမ့က့ဟံး, အကိးအထဲးဖိးခဲ လူာ်ပုးလံးအလူာ်ဒုးကး, ပဲးကိး
ပဲးခဲ, ကိးခဲ(ထံးယိးခဲ) ပံးဟံးဒုးပိးဒုးဟံး, စ့စ့နီးနီးစံးတီဂဲခိးထီပဲဒုးဘးမ့.

လိာ်-တံး-လးမ့ဒုးလူာ်ပုး, ဝဲသခိး-ခိးမိးချီမ့ဟံးဖုးတး, ဆဲးမံးတီလးခဲအခဲးဟံး

- ဝဲသခိးခိးမိးချီမ့လံးမ့, ခိးမ့မ့လဲးဘုးခိးခဲ, မ့ဝဲ, ပိးလဲးဟံး အစံးအစံးန့, ဆဲး
ဟံး, စံးမ့က့ဟံးမ့, ဆးမ့ခဲအခဲးဟံးမ့, ဖိးဖျဲန့, ဝဲသခိး-ခိးမိးချီမ့ဟံးယိးစုးခိးခဲ,
နဟံးမ့, ဟံးက့တဟံးမ့, ဖိးဖျဲထံးကး.
- ဝဲသခိးဟံးမ့ တံးပးဘးဆဲးဒုးဟံး, စံးနီး, ဝဲသခိးယိးယး, ဝဲသခိးအတံးတီဂဲခိး
ဆူဖျဲလးခဲ.
- အစုးပိးဟံးဒုးန့, စုးပိးဒုးန့ ဆူဖျဲဒုးခိးလးအိးခိး, ဝဲသခိး-ခိးမိးချီမ့လံးမ့, လူာ်
အိာ်ဒုး, လူာ်အိာ် ပဲးလးခဲ.
  - ဝဲသခိး-ခိးမိးချီမ့လံးမ့, မ့တုးဒုး, မ့တုးဟံးဒုး, မ့တုးခိးဖုး, အခဲးလးမ့
ဒဲးဒုး န့လံးဖုး, အမ့မ့ကဲးလးခဲ. မိးဆူဖျဲဒုးလံးမ့ခိး, အွာ်ဖုးအိး, မိးကိးအိး မ့တုးတီ
န့တီလးခဲ.
  - မ့တုးခဲဆူဖျဲဒုးလံးထီလိာ်လးအိး, ကံးဒုးအိးဒုး, အန့ထံးအယုးဒုး, နံးဆဲးအိး,
အမိးလံးထီဒုး, နံးန့လံးမ့, အွာ်ဖုးအိးခဲအဆဲးဆဲး, မ့မ့လးခဲ.
  - န့တီ, ပတီ, အဖျဲထံး မ့မ့ဟံး, ဆဲးန့, ခိးဒုးန့, ဝဲသခိး-ခိးမိးချီမ့န့တီလံးမ့,
ပးဒုးထီ, ဂုး ဖျဲကံး ဖျဲအိး, အကိးလဲးတီန့မံးလးခဲ, နံးလူာ်, ဆဲးမံးလံးန့, ခိး
မ့လံးမ့, ပးဒုးပိးမ့ခိး မံးပဲးလးခဲထီပဲဒုးဘးမ့.